

**Daba un
vesture 2012**

**Daba un
vēsture**

2012

Latvijā pirms gadu tūkstošiem, simtiem, desmitiem

- Pirms 1160 gadiem (852)** ap šo gadu Svētā Anskara dzīves aprakstā minēts, ka dāņu vikings uzbrukuši kuršu karaļvalstij, bet kurši tos sakāvuši, ieguvuši pusi dāņu karakuģu, daudz zelta un sudraba.
- Pirms 1090 gadiem (902)** ap šo gadu, kā vēsta Egila sāga, zviedru vikings devušies tirgoties un sirot Kursā.
- Pirms 800 gadiem (1212)** bīskapa Alberta spēki ieņem līvu Sateseles pili, sagūsta šī novada vecākos un aizved par ķilniekiem uz Rīgu.
- Pirms 795 gadiem (1217)**, kā liecina Indriķa hronika, *nezināja tad miera no kariem Līvzemes tauta*. Tai pašā gadā Indriķis ziņo arī, ka ziemā uznākušas lietavas un jūrā izkusis ledus.
- Pirms 785 gadiem (1227)** pabeigta Livonijas Indriķa hronika. Tajā pieminēti 22 vietējo iezemiešu valdnieki un aprakstīti 40 karagājieni, kur krustneši iesaistīja vietējos iedzīvotājus, liekot apkarot citam citu un kaimiņu tautas — leišus un igauņus.
- Pirms 760 gadiem (1252)** Kursas bīskapa un ordeņa līgumā par apgādi ar malku no zemnieku mežiem ir pieminēts, ka nevajag izcirst agrākos *svētos mežus*. Tātad katoļu baznīca bija spiesta respektēt seno kuršu pagānisko ticību.
- Pirms 755 gadiem (1257)** Marijas Magdalēnas mūķeņu klosterim arhibīskaps dāvina lielus zemes īpašumus Rīgā, tās apkārtnē, Sēlijā, Zemgalē.
- Pirms 715 gadiem (1297)** Rīgas rāte organizē tilta būvi pār Rīdzeni, atstājot tilta vidū ap 8,5 metru spraugu, pār kuru uzcelt paceļamu tiltu kuģu caurlaišanai.
- Šā paša gada jūnijā sākas atklāta karadarbība Livonijas ordeņa un Rīgas pilsētas starpā. Ordeņa brāļi noposta rīdzinieku uzcelto krasta stiprinājumu gar Daugavu un paceļamo tiltu pār Rīdzenes upi iepretī ordeņa pilij. Savukārt rīdzinieki šo pili un Jura baznīcu noposta un nojauc Pētera baznīcas torņa smaili. Karš ilgst 33 gadus un beidzas ar ordeņa uzvaru.
- Pirms 705 gadiem (1307)** pirmo reizi dokumentos minēta Sv. Jura slimnīca.
- Pirms 700 gadiem (1312)** Livonijas ordeņa prokurators Romas pāvestam apgalvo, ka jaunkristītie tagad *jau dažus gadus labprātīgi un dedzīgi panes jūgu, ko viņiem uzlikuši baznīcas prelāti*.
- Pirms 655 gadiem (1357)** Rīgā pastāvīgi darbojas aptieka, pirmā Livonijā. Viduslaiku aptiekās ne tikai izgatavoja zāles, bet arī vārija ziepes, lēja

sveces un gatavoja pat šaujampulveri. Tur varēja dabūt arī garšvielas un konditorejas izstrādājumus. Aptieku darbam nepieciešamos ārstniecības augus kultivēja botāniskajos dārzos; vēlākos gadsimtos ir minēti dārzi pie Jēkaba un Jaunajiem vārtiem.

Pirms 620 gadiem (1392) Rīgas rātei pieder sava vīntirgotava, lopkautuve, zirgu stalli, vairākas dzirnavas, 5 pirtis, 3 ādu gērētavas, kaļķu ceplis, aptieka, tirgus laukums u.c.

Pirms 590 gadiem (1422) landtāga dotos noteikumos ir piebilsts, ka ārkārtējos gadījumos bērnus var kristīt arī vecāki paši savā valodā (jādomā, ka tas ir dzīvību apdraudošas slimības gadījumā).

Šajā pašā gadā Rīgas rāte nolemj piemaksāt pilsētas sekretāram 10 māрку par skolas pārzināšanu, *jo nav neviena cita, kas to darītu.*

Pirms 565 gadiem (1447) ap šo laiku, dodoties 20 nedēļu ilgā karā, uzturam līdzī nēma 1500 klaipu maizes, 4 mucas tauku, 10 mucu žāvētas gaļas, 60 gabalu speķa, 3 mucas sviesta, 600 gabalu kungu un 1000 gabalu kalpu siera, 3 mucas putraimu, 3 mucas rupjā un 3 mucas smalkā sāls, 22 mucas dažādu zivju.

Pirms 525 gadiem (1487) izdota rokasgrāmata raganu prāvu tiesnešiem *Melles Maleficarum*, turpmāko 30 gadu laikā to izdod 13 reizes un, protams, lieto arī Livonijā, kas ir īpaši bagāta ar burvjiem, raganām, vilkačiem.

Pirms 520 gadiem (1492) Livonijas ordeņa mestra noteikumos Bauskas fogtam dotas tiesības noteikt kļaušas Bauskas, Iecavas, Mežotnes zemniekiem: piedalīšanās karagaitās, muižas lidumu lišana, kalpošana sējas, siena un labības novākšanas darbos u.c. Sods par vienas kļaušu dienas izlaišanu — 1 aita vai 1 vērdiņš.

Pirms 515 gadiem (1497) Vācu ordenis atjauno rīdzinieku nojaukto Daugavgrīvas pili. Rīdzinieki nebija gribējuši, ka ar šīs pils palīdzību tiek kontrolēta Rīgas ārējā tirdzniecība.

Pirms 510 gadiem (1502) Rīgā izdoti jauni policijas noteikumi, kas nosaka arī stingru kārtību tirdzniecībā lietoto pūru, sieku un citu mēru izmantošanā.

Pirms 490 gadiem (1522) Rīgas rāte atļauj Lutera mācības sludinātājam Andreasam Knopkenam sarīkot reliģisku disputu ar pāvesta piekritējiem. Tajā Knopkens spoži parāda jaunās mācības pārakumu.

Pirms 485 gadiem (1627) gan zviedru, gan poļu karotāji nemitīgi apdraud kā zemnieku, tā hercogistes muižu saimniecības — *gan zemnieku sētas, gan krogi tiek nojaukti un vesti uz Bausku. Ja poļi atrod zemniekus viņu sētās, tad liek viņiem pašiem nojaukt savas mājas.. ja zviedri vēl ir Bausk, tie atņems visus rudzus — tā ziņo muižas pārvaldnieks hercogienei.*

- Pirms 480 gadiem (1532)** kāds luterāņu mācītājs Īre, kas neprot latviski, apņemas sagatavot par mācītāju latviešu zēnu Indriķi Kūlēnu. Par to Īre saņem pusarklu zemes.
- Pieņemts lēmums, kas aizliedz zemniekiem (tātad arī lauku kalējiem) tirgoties ar dzelzi. Tas netieši liecina, ka lauku kalēji šajā laikā prata iegūt dzelzi no vietējās purva rūdas.
- Pirms 475 gadiem (1537)** ap Rīgu sāk būt aizsargvaļņus, kas kalpo 320 gadu.
- Pirms 450 gadiem (1562)** Piltenes bīskapijas Pērkones zvejnieki iesniedz sūdzību, ka Grobiņas soģis viņiem aizliedzis zvejot jūras piekrastē, kaut gan tas bijis pret vispārīgiem starptautiskiem likumiem. Bīskaps zvejniekus aizstāv gan zvejošanas, gan dzelzs un sāls iegādāšanās jautājumos.
- Pirms 445 gadiem (1567)** izdots Kurzemes hercoga Gotharda Ketlera rīkojums uzcelt Kurzemē 70 jaunas baznīcas, kā arī landtāga lēmums par skolu dibināšanu Kurzemes hercogistē.
- Pirms 435 gadiem (1577)** Cēsu pils aizstāvji un iemītnieki, nevēloties nonākt Ivana Bargā nežēlīgajā jūgā, pieņem Svēto vakarēdienu un uzspirdzina pils daļu līdz ar sevi.
- Pirms 420 gadiem (1592)** iznācis M. Menija astroloģiskais kalendārs, kurā teikts, ka *nekas labs šajā gadā nav gaidāms: augstas personas runās vienu un darīs otru, sagaidāms mēris, daudzām pilsētām un kuģiem draud bojāeja, starp ļaudīm notiks atklāti noziegumi, indēšana, nogalināšana, zaglība, naidi*. Turpretī rēvelieša L. Kamerlinga kalendārā pareģotas visādas slimības, kā *trieka, sirdskaites, plaušu karsonis, caurēja, dilonis, tāpat būšot arī mēris un zemestrīces. Taču beidzot muižnieki un lieli kungi iegūšot labāku stāvokli, tāpat arī vecas matronas un atraitnes, jūrnieki un zvejnieki*.
- Pirms 415 gadiem (1597)** slavenais dāņu astronoms T. Brahe domā pārcelt savu astronomisko observatoriju uz Doles salu pie Rīgas. Tas tomēr netiek izdarīts, visticamāk, sarežģītu politisku pārmaiņu dēļ.
- Pirms 410 gadiem (1602)** ziņas par Vidzemes, Kurzemes un Zemgales tirgiem publicētas fiziķa Dāvida Herlicija Praktiskajā almanahā. Šajā tirgus sarakstā minēti diezgan daudzi Latvijas vietvārdi.
- Pirms 370 gadiem (1642)** sākas hercoga Jēkaba valdīšanas laiks (līdz 1681. g.). Ir ziņas par hercoga Jēkaba audžumātes hercogienes Elizabetes Magdalēnas dārzu Dobelē, kur augušas dažādu šķirņu ābeles, bumbieres, plūmes, ķirši, sarkanās un baltās jāņogas, ērkšķogas un arī vīnogas, persiki, aprikozes un pat viģes; no jauna iestādītas aivas un zīdkoki. Stādi ir arī vēlāk sūtīti no Prūsijas, un žēl, ka bagātīgu stādu, potzaru

un puķu sēklu sūtījumu uz kuģa reiz bija papostījušas žurkas. Hercoģiene nodarbojās arī ar augu vākšanu ārstniecības un kosmētisku līdzekļu izgatavošanai, tostarp arī rožu ziedlapiņas, bet lielos daudzumos nepieciešamās maijpuķītes, kas neesot dabūjamas Dobeles apkārtnē, meklēja Tērvetē un Tukumā. Pavisam minēti 65 dažādi augi, kas bijuši nepieciešami dažādu uzlējumu izgatavošanai, kā gaiļbiksītes, melisa, dilles, plūškoka ziedi, peonijas, liepziedi u.c.

Pirms 350 gadiem (1662) Rīgas maģistrāts pieņem lēmumu par 100 dālderiem gadā algot Rīgas bibliotēkas vadītāju, kuram pienākums divreiz nedēļā uz 1 stundu atvērt bibliotēku lasītājiem.

Pirms 340 gadiem (1672) Rīgā ierodas komediantu grupa no Vācijas, noīrē zirgu stalli, lai varētu mēneša laikā nospēlēt ap 20 lugu.

Pirms 335 gadiem (1677) nodeg Jāņa baznīca, un tās atjaunošanas darbos iet visi latviešu tirdzniecības palīgamatu pārstāvji — sālsnesēji, kaņepāju šķirotāji, liģeri u.c.

Tiek izsludināts viens no vairāku gadsimtu daudzajiem greznības liegumiem — zeltīti, sudraboti un zīda tamborējumi, sabuļādas, garas apģērba šlepes nepienākas sievietēm. Vīriešiem aizliegts pie apģērba piedurknēm valkāt dārgas mežģīnes un kruzulus, *jo tie padara viņus muļķīgus*. Tikai augstāko aprindu dāmas drīkst valkāt apģērbus no puķaina samta. Tikai rātskungiem un eltermaņiem piederas samta hūtes un sabuļādas apkakles.

Pirms 330 gadiem (1682) Rīgas un Vidzemes ģenerālgubernators Ēriks Dālbergs projektē jauno Daugavgrīvas (Neimindes) cietoksni — *Daugavas atslēgu*. Interesanti ir viņa dotie nosaukumi bastioniem — *Rīta zvaigzne, Septiņas zvaigznes, Vasaras pols, Lielais Lācis, Jūras zvaigzne, Ziemeļpols* — un revelīniem — *Delfīns, Jūras cūka, Jūras ērglis, Valzivs, Ziemeļi*.

Pirms 325 gadiem (1687) Rīgas akadēmiskās ģimnāzijas profesors J. F. Mellers ģimnāzijā iekārto nelielu astronomisko observatoriju. Siļķu liģeri saņem jaunus, stingrākus noteikumus savā darbā — *ja siļķēm vaina tikai pie galvas, tad tās derīgas, bet, ja bojātas muguras, tad jāizmet*.

Izsludināti baznīcas likumi, kas paredz cietumu, pērienu pie kāķa un citus bargus sodus par elkdievību un zilēšanu, bet nāvēssodu burvjiem un tiem, kuri *vārdos vai rakstos slēguši derību ar sātanu*.

Pirms 320 gadiem (1692) Nurmuižas zemnieks Sviķu Šimanis apsūdzēts par nodarbošanos ar dažādām burvestībām jau ilgu laiku; bez visa cita viņš spējis arī apburt kaimiņu iesētos zirņus tā, lai tie dīgtu otrādi — uz zemes iekšpusi — un līdz ar to neaugtu.

- Pirms 310 gadiem (1702)** pie Kuldīgas hercoga pils ir liels dārzs, kurā diezgan haotiski juku jukām audzētas pupas, zirņi, burkāni un kartupeļi ar klinģerītēm, salvijām un citām puķēm. Bijuši arī augļu koki.
- Pirms 300 gadiem (1712)** Pēteris I salaulājas ar Ernsta Glika audzumeitu, iespējams latvieti Martu Skavronsku, kura pēc Pētera I nāves (1725) kļūst par ķeizarieni Katrīnu I; galvenais viņas nopelns ir Krievijas zinātņu akadēmijas atklāšana.
- Pirms 270 gadiem (1742)** Rīgā, protestējot pret meistarū netaisnībām, noticis maiznieku zeļļu streiks, kā rezultātā rīdzinieki kādas dienas palika bez maizes.
- Pirms 260 gadiem (1752)** jau ir ziņas par Rīgas melno balzamu, ko bija izgatavojis Ābrams Kunce. *Tas noderīgs pie drudža, vēdergraižēm, zobu un galvas sāpēm, mežģījumiem, lūzumiem u.c. un stopā maksājot divus dālderus.*
- Pirms 255 gadiem (1757)** Krāslavā sāk darboties Katoļu garīgais seminārs. Topošajiem priesteriem māca arī latgaļu valodu.
- Pirms 250 gadiem (1762)** notiek “pūru kari” — strīds starp Rīgas tirgotājiem, kas gribēja saglabāt veco apaļas formas Rīgas pūru, un Vidzemes ģenerālgubernatoru Braunu, kurš pieprasīja lietot četršķautņu pūru. Strīds nonāca līdz Pēterburgai — tirgotāji Brauna prasību pārsūdzēja senātā, bet ģenerālgubernators devās pie Katrīnas II. Par Rīgas tirgotājiem teica, ka viņiem esot *paradums pirkt ar uzbērtu virsmēru, bet pārdot ar nostriķētu mēru*. Tikai pēc vairākiem gadiem vienojās par kubiskas formas pūru, kura tilpums sakristu ar apaļas formas pūru; tas tika rūpīgi pārbaudīts pēc seniem paņēmieniem.
- Pirms 245 gadiem (1767)** hercogs Ernsts Bīrons laipni uzņēma Rundāles pilī jezuītu ģeogrāfus, kas ieradušies, lai mēritu pola augstumu.
- Pirms 235 gadiem (1777)** Augusts V. Hupelis raksturojis latviešu un igauņu dejas. Igauni mēdzot ik trešajā solī piesist kāju, bet latviešu dejas *vairāk atgādinot nemākslotu polonēzi*. Bez tam latvieši pazīstot kaut ko līdzīgu kontradejai.
- Pirms 230 gadiem (1782)** Mazsalacas draudzē ir 6786 iedzīvotāji, no tiem 1766 lasītpratēji, tiem piederējušas 98 Bībeles un 655 Dziesmu grāmatas.
- Pirms 225 gadiem (1787)** iznāk vecā Stendera *Bildu Ābice*.
- Pirms 220 gadiem (1792)** Mārsnēnu kroņa muižas saimnieks Pēteris Dzirkalis saņem ekonomiskās biedrības izsludināto balvu (10 rbļ.) par kartupeļu audzēšanu, jo ieguvis augstu ražu. Avīze *Rigasche Anzeigen* sludina putnu tirdzniecību (tie dziedot *tiklab garīgas, kā laicīgas dziesmas*). Tiek piedāvātas arī svaigas austeres,

kaviārs, ozolkoka gultas ar jumtu un sarkaniem aizkariem, var nopirkt Anglijas sienas pulksteņus, kas spēlē menuetu un polonēzi.

Pirms 215 gadiem (1797) dibināts Baldones kūrorts.

Sākas Mežotnes muižas parka veidošana, un ir savs dārziņš.

Pēc cara Pāvila I pavēles Baltijai jādod rekrūši krievu armijai, armijā iesauc uz 25 gadiem.

Pirms 210 gadiem (1802) Tērbatā tiek atjaunota zviedru laikos dibinātā universitāte.

Jelgavas profesors M. G. Bēzeke izdod grāmatu par dabas zinātņu vēsturi.

Grāfs Jēkabs Īgelštrēns paraksta deklarāciju par daļēju brīvību un zemes izdošanu dzimtnomā apmēram 3000 latviešu un igauņu zemniekiem Jaungulbenes un Vabinas muižās (pēc 2 gadiem grāfs nomira, šie brīvīšanas dokumenti tika anulēti).

Pirms 205 gadiem (1807) Rīgā ir milzu plūdi, kas bez visiem citiem postījumiem iznīcina arī dārzkopja J. H. Cigras dārzu, kurā bija introducēti daudzi eksotiski augi, kā melones, ananasi, aprikozes, anīss, magones u.c. Pēc 5 gadiem (1812.) līdz ar Rīgas dedzināšanu viņa dārzs tiek nopostīts vēlreiz.

Kalendāram *Veca un jauna laika grāmata* uz vāka pirmoreiz ir attēlots aerostats (līdz pat 1842. g.) — acīmredzot nesen Rīgā notikušā (1804. g.) beļģu aeronauta Robertsona balonlidojuma ietekmē (nolaidās pie Krievupes Ropažos un par to ziņoja vācu avīzes Rīgā). Taču visā 35 gadu laikā par lidojumu kalendārā diemžēl nav rakstīts pilnīgi nekas. Pirmās ziņas par gaisa kuģošanu latviešu valodā (un pie tam *no Londones*) publicētas tikai 1836. g. laikrakstā *Tas Latviešu Laužu Draugs*.

Pirms 200 gadiem (1812) Napoleona uzbrukums Krievijai skar arī Kurzemi un Vidzemi. Augustā tiek formāli atjaunota Kurzemes un Zemgales hercogiste un Piltenes apgabala zemes valdība. Līdz 15. septembrim Napoleona armijas vajadzībām likts nodot 31 500 cnt miltu, 105 600 mārciņu gaļas, 2400 cnt tabakas, 880 mucu etiķa, 2100 mucu degvīna u.c. Bauskas pilskunga iecirknim jāsaģādā 200 zirgu ar pajūgiem, jāsaģatavo 10 000 trepju, 6800 baļķu un 15 000 ozolkoka naglu. Vidzemes civilgubernators F. Zīvers organizē Vidzemes kazaku pulku, kam pretojās muižnieki. Vēlāk vairākos Vidzemes pagastos saimniekiem jāizmitina franču gūstekņi, pa vienam katrā mājā. Zemnieki nesaprata, kā smalkos “viesus” uzņemt un guldināt. Kādā mājā, kā liecina skolotāja K. Jirgena pierakstīti

vectēva nostāsti, francūzis bijis tik *smuks kā sievišķis* un zinājis tikai vienu vārdu latviski — *pienē*, tātad viņš gribēja tikai piena ēdienus, bet to viņam nevarēja nodrošināt.

Pirms 190 gadiem (1822) *Latviešu Avīzes* ziņo, ka jau pirms 2 gadiem no Grobiņas mācītāja novada izbēgušas divas meitas “*ne vairs it jaunas*”. Tiek pieprasīts bēgles nekur nepieturēt bet sūtīt atpakaļ. Līdzīgi pēc 132 gadiem (1954) Jaunjelgavas rajona padomes izpildkomiteja lūdz LPSR Ministru Padomes priekšsēdētāja vietniekam dot norādījumu, lai kāds bijušais kolhoznieks atgriežas kolhozā “Mičuriniētis”, jo viņš no tā ir patvaļīgi aizgājis.

Pirms 185 gadiem (1827) dibināta Latviešu literārā jeb Latviešu draugu biedrība, kam lieli nopelni latviešu valodas un etnogrāfijas pierakstos un pētījumos.

Pirms 180 gadiem (1832) Rīgā nodibina mašīnbūves fabriku un čuguna lietuves.

Pirms 175 gadiem (1837) Kurzemē ir 1997 krogi.

Pirms 165 gadiem (1847) ārsts un valodnieks Juris Bārs ieteic reformēt latviešu ortogrāfiju un pāriet no gotiskā šrifta uz latīnisko. Tomēr jaunā ortogrāfija ieviešas ļoti lēni, un vecā tiek lietota atsevišķos gadījumos līdz pat 1940. gadam.

Pirms 160 gadiem (1852) vācu izgudrotājs V. Sīmenss iekārto elektromagnētisko telegrāfa līniju no Bolderājas uz Rīgas biržu.

Pirms 155 gadiem (1857) Kurzemē Puzes stikla fabrika *Annahūte* sāk izgatavot logu stiklu un pudeles.

Pirms 150 gadiem (1862) 14. (2.) oktobrī darbu sāk Rīgas Politehnikums, tagadējā Rīgas Tehniskā universitāte.

Darbu sāk mākslīgās deggāzes fabrika Rīgā (gāzi iegūst, tvaicējot akmeņogles). Gāzi lieto galvenokārt ielu apgaismošanai un uzstāda 678 laternas.

Pēterburgā sāk iznākt latviešu vēsturē slavenās “Pēterburgas Avīzes” (1862–1865).

Pirms 140 gadiem (1872) Rīgā uzbūvēts režģots dzelzceļa tilts pār Daugavu. Arhitekts J. Baumanis kopā ar enkurnieku amata biedriem brauc uz Maskavu, lai piedalītos airētāju kluba sacīkstēs. Viņš iegūst pirmo godalgu individuālā airēšanā un otru pirmo godalgu kopā ar diviem biedriem kopīgā airēšanā.

Skolotājs F. Mekons publicē 11 kādreiz Bauskas pusē dzirdētas latviešu malējas dziesmas, kas dziedātas neparastā rindu kārtībā —

*Brāļa dzirns — lai tās gāja gabalos —
Droši rāvu brāļa dzirns.
Dzelžu dzirns — raug' tērauda malējiņ' —
Kal, bāliņi, dzelžu dzirns.*

Vēlāk šādu neparastu dziedāšanas veidu ar visām notīm pierakstījuši Vīgneru Ernests, Jēkabs Graubiņš, Emīlis Melngailis.

Pirms 125 gadiem (1887) Rīgā pie vācu teātra (tagad operas) atklāj spēkstaciju; tā apgādā ar elektrību teātri un pilsētas centrālo daļu.

Pirms 120 gadiem (1892) Rīgā Katrīndambi dibināta ķīmiskā fabrika, kas ražo dzeramo sodu, naftalīnu, karbolskābi u.c.

J. Sirmāis avīzē *Dienas Lapa* vērsās pret tautas dziesmu viltotājiem; par šo tēmu daudz diskusiju arī vēlāk.

Filadelfijā nodibināta Brīvo latvju biedrība.

Pirms 115 gadiem (1897) pirmajā Krievijas impērijas tautas skaitīšanā 8 Bauskas apkārtnes iedzīvotāji par savu tautību uzrādījuši somus — iespējams, tie bija krieviņi, pie somugriem piederīga tautība, ko 15. gs. kā gūstekņus atveda no votu zemes Bauskas pils celšanai.

Pirms 105 gadiem (1907) pēc revolūcijas sakāves liels skaits revolucionāru nelegāli emigrē uz rietumiem un ASV.

Pirms 100 gadiem (1912) darbu sāk apgāds *Valters un Rapa* (turpina darboties pēc pārtraukuma abu okupāciju laikā).

Dibināts Moricsalas rezervāts Usmas ezerā, vecākais dabas rezervāts Latvijā.

Dibināts Rīgas Zooloģiskais dārzs.

Sāk darboties Rūjienas pienotava.

Pirms 95 gadiem (1917) jūnijā latviešu skolotāju un izglītības darbinieku kongresā Tērbatā apspriež latviešu augstskolas dibināšanas projektu. Valkā dibināta Latviešu zemnieku savienība, likvidēta 1940. gadā, emigrācijā darbu atjauno 1948. gadā, Latvijā — 1990. gadā.

Pirms 90 gadiem (1922) dibināts Latvijas Universitātes botāniskais dārzs. Ap šo gadu Brazīlijā ierodas ap 2,3 tūkst. latviešu un izveido koloniju *Vārpa*.

Pirms 85 gadiem (1927) ar Kultūras fonda atbalstu visā Latvijā notiek tautas namu izbūve, izmantojot visdažādākās ēkas: bijušos krogus (Jaunpiebalgā, Cīravā, Bārbelē u.c.), muižas dzīvojamās ēkas (Vecsaulē, Trikātā, Iecavā u.c.), pagasta magazīnas klētis (Purmsātos, Kalsnavā, Ezerē, Pampāļos u.c.), muižas labības klētis (piem., Lauberē, Dunalkā), labības šķūņus (piem., Sēlpilī, Bikstos), muižas rijas (piem.,

Stāmerienā, Vilcē), muižas ratnīcas, kūtis, zirgu stallus (piem., Jaunpili, Skaistkalnē, Rembatē), muižas brūžus (piem., Alūksnē, Pabažos). Tautas namus ceļ arī pilnīgi no jauna.

Pirms 80 gadiem (1932) 10. Olimpiskajās spēlēs latviešu soļotājs Jānis Daļiņš izcīna sudraba medaļu.

Dibināts Latvijas Etnogrāfiskais brīvdabas muzejs.

Pirms 75 gadiem (1937) dibināta Tēvzemes balva.

Uzbūvēts Latvijas pirmā brīvvalsts laika lielākais un arhitektoniski izteiksmīgākais tilts pār Gauju Siguldā. Tas saspridzināts 1941. gadā, bet atjaunots sākotnējā konstrukcijā.

Argentīnā, Buenosairesā sāk iznākt žurnāls *Latvija* (līdz 1959. gadam). It sevišķi Baigā gada un vācu okupācijas laikā tas sniedz nozīmīgas ziņas par Latviju emigrācijas latviešiem.

Pirms 70 gadiem (1942) *brivkungs von Medem* izsludina Zemgalē visu iedzīvotāju jūsmīgu iesaistišanos ražas novākšanā .. darba triecnieku grupās nozīmēti vācu un latviešu karavīri .. ierēdņi un skolotāji, garīdznieki un mākslinieces, valsts un darba dienesta jaunekļi. Nedrīkst notikt tautas un sporta svētki un dievkalpojumi, pavēl slēgt kafejnīcas un kinoteātrus.

Martā iznāk pirmais trimdas latviešu periodiskais izdevums "Londonas Avīze"; sākumā kā mēnešraksts, vēlāk kā avīze (līdz 1986. g. septembrim), tad apvienojas ar Vācijā iznākošo avīzi *Latvija* un ar nosaukumu *Brīvā Latvija* turpina iznākt.

Pirms 65 gadiem (1947) Latvijas PSR tiek atcelta kartīšu sistēma pārtikas un rūpniecības precēm. Tā kā kartīšu sistēmas laikā vadošie padomju un kompartijas darbinieki saņēma preces bez maksas, tad turpmāk nolemts viņiem ieviest papildus naudas izmaksu 2 līdz 3 algu apjomā mēnesī. Šī privilēģija pastāv līdz 1957. gadam.

Latvijā sāk iznākt Raiņa *Kopotie raksti* 14 sējumos (līdz 1951. g.). Tajos nav iekļauta *Daugava* u.c. padomju ideoloģijai nepieņemami darbi.

Trimdas avīzē *Latvija* tiek ziņots — Bavārijā vietējie vācu zemnieki apsūdz turienes nometnē dzīvojošus latviešus, ka tie nobūruši (!) viņu govīs — tās sākušas slikti dot pienu.

Sākas latviešu izceļošana uz tālākām trimdas zemēm. Uzturoties tranzītnometnēs, pārtikas daudzums ir tāds, ka *dzīvošanai par maz, bet nomiršanai par daudz*.

Vācijā sāk iznākt P. Ērmaņa un A. Plauža sastādīts autobiogrāfiju krājums *Trimdas rakstnieki* (I–III līdz 1949. g.), kur, pateicoties

P. Ērmaņa neparastajai atmiņai (jāņem vērā, ka trimdā, īpaši no-
metnes apstākļos, nebija pieejami tikpat kā nekādi Latvijas izde-
vumi), dota arī rakstnieku darbu bibliogrāfija, kur uzrādītas ne tikai
grāmatas, bet arī publikācijas presē.

Pirms 60 gadiem (1952) dibināts Daugavpils Pedagoģiskais institūts, taga-
dējā Daugavpils Pedagoģiskā universitāte.

Atklāts Andreja Upīša muzejs Skrīveros.

Turpinās kampaņa par parakstīšanos uz aizņēnuma obligācijām, tas
attiecas arī uz kolhozniekiem. Tā kā kolhoznieki šajā laikā par darbu
naudu nesaņem vispār, daudzos rajonos aizņēnuma summa netiek
savākta. LPSR MP priekšsēdētāja vietniece paziņo, ka kolhozniekiem
ir piemājas saimniecība, lai viņi pārdod savus produktus un tā iegūst
naudu.

Stokholmā sāk iznākt Raiņa *Raksti* 17 sējumos (līdz 1965. g. ar
N. Strunkes ilustrācijām un apvāku zīmējumiem); Kopenhāgenā —
Latviešu tautas dziesmas 12 sējumos (līdz 1956. g. ar zinātniskiem
K. Strauberga, A. Švābes, V. Dārziņa u.c. apcerējumiem).

Pirms 55 gadiem (1957) nodibināts Rīgas estrādes orķestris.

Žurnālā *Zvaigzne* publicēti fragmenti no Anšlava Eglīša grāmatas
Neierastā Amerika, bet trimdas žurnālā *Jaunā Gaita* publicēts Ojāra
Vācieša dzejolis *Pēc ilgās šķiršanās*.

Sāk iznākt LZA Vēstures institūta krājums *Arheoloģija un Etnogrā-
fija*, turpina iznākt.

Pirms 50 gadiem (1962) sāk iznākt *Dabas kalendārs*, kopš 1963. g. — *Dabas
un vēstures kalendārs*, no 2005. g. — *Daba un vēsture*. Kaut gan ir
pilnīgi skaidrs, ka Daugavas krastus applūdinās, pirmajā kalendāra
laidienā ir nodrukāti lēmumi par dabas aizsardzību, kuros pie aiz-
sargājamiem dabas objektiem nosaukta arī Daugavas senleja no
Aiviekstes grīvas līdz Pērses grīvai, ieskaitot Pērses ieleju, Kokneses
parku un Vīgantes parku — 2335 ha.

Latvijas latvieši var lasīt šādas avīzes un žurnālus — *Ciņa, Padomju
Jaunatne, Literatūra un Māksla, Sports, Rīgas Balss, Pionieris, Zvaigzne,
Liesma, Karogs, Veselība, Zinātne un Tehnika, Padomju Latvijas Sie-
viete, Bērnība, Zilīte, Dadzis* u.c. Trimdā latviešiem pieejami izde-
vumi — *Laiks, Latvija Amerikā, Austrālijas Latvietis, Latvija, Daugavas
Vanagu Mēnešraksts, Dzelzceļnieks Trimdā, Tehnikas Apskats, Jaunā
Gaita, Tilts, Ceļa Zīmes, Mazputniņš, Latvju Mūzika, Archīvs, Dzeive*
u.c. Trimdinieki var saņemt arī Latvijas izdevumus, bet latviešiem
Latvijā trimdas izdevumi legāli nav pieejami.

Pirms 45 gadiem (1967) dibināts Sliteres rezervāts.

Kanādā sāk iznākt žurnāls *Treji Vārti*.

Tukuma muzejs iesūdz tiesā Rīgas kinostudiju par vēsturisku Les-tenes baznīcas kokgriezumu un Pūres baznīcas altāra un ērģeļu sabojāšanu, kas noticis, uzņemot filmu *Kad lietus un vēji sitas logā*. Tikai Oktobra revolūcijas 50. gadadienai par godu izsludinātā amnestija pasargā vainīgos no reāla cietumsoda, tomēr nākas samaksāt 10 000 rubļu soda naudas, kas gan nesedz izdarītos bojājumus.

Pirms 40 gadiem (1972) arheologu veiktajos izrakumos Ikšķiles pagastā Kābeļu kapu laukā atrod 265 senlietas — pārsvarā darbarīkus, arī rotas. Īpašu interesi izraisa visai neparasts atradums — liels daudzums (ap 25 kg) dažāda lieluma dzintara gabalu.

LZA Organiskās sintēzes institūta dibinātājs, akadēmiķis Solomons Hillers tiek ievēlēts par vācu dabaspētnieku akadēmijas “Leopoldina” īsteno locekli. Tas izraisa satraukumu toreizējās LPSR drošības darbiniekos.

Izveidots lībiešu ansamblis, kas vēlāk iegūst nosaukumu *Līvlist*.

Kubeles skolā atvērta E. Dinsberga muzejs.

Pirms 35 gadiem (1977) Pededzes upes posms Stradu pagasta teritorijā tiek iekļauts botānisko liegumu sarakstā.

Sāk iznākt Raiņa *Kopotie raksti* ZA izdevumā ar plašiem komentāriem (30 sējumi līdz 1986. g.).

LPSR Valsts drošības komiteja saņem ziņas par nacionālistiskas jaunatnes grupas pastāvēšanu Rīgā, kuras mērķis — Latvijas PSR atdalīšanās no PSRS.

Trimdas baltieši Cilvēktiesību komisijā Ženēvā iesniedz memorandu ar prasību izbeigt padomju okupāciju Baltijā.

Pirms 30 gadiem (1982) Austrālijas senāts īpašā rezolūcijā atzīmē PSRS varā nokļuvušo Baltijas valstu beztiesīgumu; Francijas ārlietu ministrs K. Šesons parlamentā apliecina, ka turpina neatzīt par tiesisku Baltijas iekļaušanu Padomju Savienībā.

ASV Bostonā uzvesta A. Kuprisas dziesmuspēle ar I. Ziedoņa dzeju.

Pirms 25 gadiem (1987) poļu firma PKZ uzsāk Pēterbaznīcas galvenās fasādes restaurāciju.

Vairāki simti trimdas baltiešu Vinē Eiropas valstu drošības un sadarbības apspriedes laikā sarīko ilgstošu demonstrāciju.

Latviešu zinātnieks Dainis Draviņš kļūst par Zviedrijas karaliskās ZA locekli.

Pirms 20 gadiem (1992) par Latvijas ZA ārzemju locekļiem kļūst daudzi emigrācijas latvieši — dažādu nozaru zinātnieki.

Valodu likuma izpildes nodrošināšanai tiek izveidots Valsts valodas centrs, Galvenā valsts valodas atestācijas komisija un Valsts valodas inspekcija. Vēlāk nodibina arī Vietvārdu komisiju un Latviešu valodas ekspertu komisiju.

LR AP nolemj piešķirt īpaši aizsargājama dabas objekta un valsts nozīmes kultūras pieminekļa statusu Vārnu māju kalēju sētai, kas atrodas Rīgā, Jaunciema gatvē.

Pirms 15 gadiem (1997) izdoti Ministru kabineta noteikumi par Ģeodēzijas un kartogrāfijas koordinācijas padomi.

Parakstīts LR valdības un Zviedrijas karalistes valdības līgums par Rīgas juridiskās augstskolas dibināšanu.

Sāk iznākt krājumi *Tukuma novada kultūrvēsture*, *Putni dabā* un žurnāls *Vides Vēstis* (turpina iznākt).

Austrālijas parlaments sakarā ar bēgļu iecelšanas 50 gadiem īpašā rezolūcijā cildina baltiešu ieguldījumu Austrālijas attīstībā. Tiek vērtēts, ka vēl Austrālijā ir 9000 latviešu, 4000 lietuviešu un 3000 igauņu.

Pirms 10 gadiem (2002) izdoti MK noteikumi par upēm (upju posmiem), uz kurām zivju resursu aizsardzības nolūkā aizliegts būvēt un atjaunot hidroelektrostaciju aizsprostus un veidot jebkādas mehāniskus šķēršļus.

Sāk iznākt *Latvijas Enciklopēdija* (5 sēj. līdz 2009. g.) un Andreja Eglīša *Kopotī raksti* (7 sēj. līdz 2006. g.).

Ar emigrācijas latviešu atbalstu un līdzdarbību notiek 3 reiz 3 noņemnes Skrundā un Neretā, kā arī pasaules latgaliešu otrais saiets Rēzeknē.

Pirms 5 gadiem (2007) Latvija pievienojas Šengenas līguma valstīm.

Notiek Letonikas 2. kongress; tam gatavojoties, veikti daudzpusīgi pētījumi letonistikā.

Luksemburgā dibināta latviešu folkloras kopa *Dzērves*.

Latvijā šajā gadā ir 689 aizsargājamās vienības (dabas liegumi, rezervāti, nacionālie parki, dabas parki, aizsargājamie ainavu apvidi, biosfēras rezervāti un dabas pieminekļi) ar kopējo platību 1258,2 tūkst. ha.